

Potser, explica Abbàs Bakhtiari, en algun moment fins i tot rodarà algun film, alguna cosa autobiogràfica sobre la seva fugida de l'Iran els anys 80, una fugida que era inevitable quan tots els soldats van matar a trets un amic i van maltractar la seva esposa embarassada a cops de fusell, fet que causà la mort del nen dins el ventre de la mare. Bakhtiari i la seva esposa es van escapar en una petita embarcació que els va portar a Dubayy a través de l'estret d'Ormuz. Des del 1983 viu exiliat a París.

Bakhtiari, de 53 anys, un home prim amb vestit negre sense coll, és actor, músic i compositor de professió. Dirigeix un centre cultural iranià-francès al Canal Saint-Martin del 10è districte. Davant la porta del centre es van filmar algunes escenes de la comèdia *Amélie*.

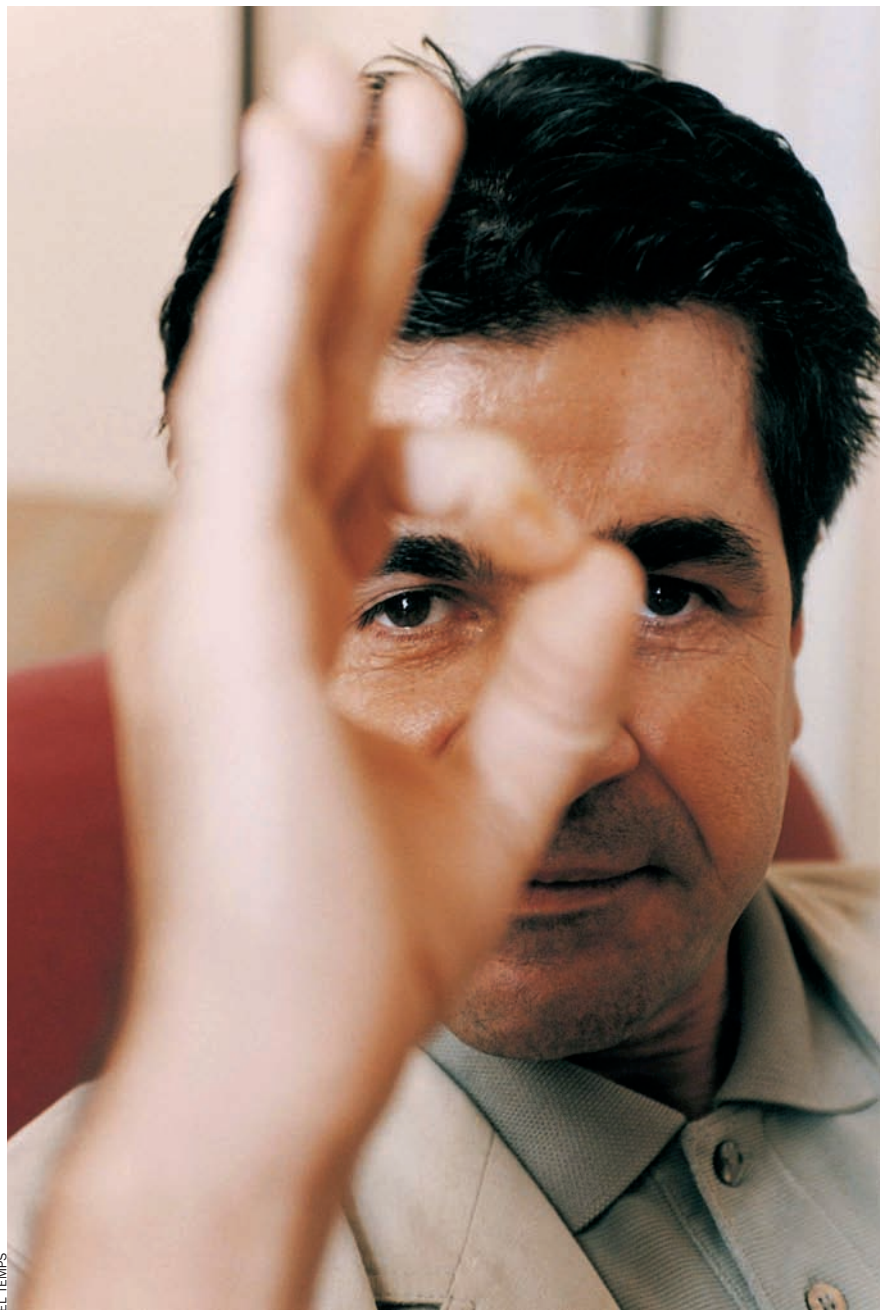
Avui dia, però, Abbàs Bakhtiari és principalment la veu del seu amic Jafar Panahi, el director iranià tan premiat. Panahi no pot parlar, no el deixen parlar, ni amb estrangers ni amb periodistes; això empitjoraria encara més la situació.

Just abans de Nadal, un tribunal de Teheran va condemnar Panahi a sis anys de presó i a vint d'inhabilitació professional per presumptes "delictes contra la seguretat nacional i activitats de propaganda contra el sistema de la revolució islàmica" intencionals. De fet, el director només volia rodar un film.

Panahi s'ha convertit en un símbol de la llibertat de l'art i de la seva amenaça mitjançant règims totalitaris, censura i violència. "Algú com en Jafar ha de servir d'exemple", diu Bakhtiari. Actualment coordina una campanya internacional i mobilitza gent famosa per tal que el món no s'oblidi de l'amic, sobretot ara que tota l'atenció se centra en Egipte i potser en els plans nuclears de l'Iran.

Un enemic públic. Bakhtiari rep els visitants al seu centre cultural, on té els prestatges plens de llibres i CD perses. Una dona jove amb un abric llarg i verd serveix el te. Bakhtiari ofereix dàtils i ametlles. Es fuma una cigarreta rere l'altra, l'encenedor és adornat amb una branca de palma, el logotip del Festival de Canes.

La tàctica del fora de joc

EL TEMPS

Jafar Panahi va ser condemnat a sis anys de presó al seu país, l'Iran. El règim se sent amenaçat pels seus films. La Berlinale, deliberadament, el va designar membre del jurat del festival, però la seva cadira quedarà buida.

“L’art és més fort que no la política”, diu Bakhtiari. A internet hi ha peticions a Panahi signades pels seus col·legues famosos, com Martin Scorsese i Sean Penn. I també la 61a edició del Festival Internacional de Berlín dona suport al director perseguit.

El director de la Berlinale, Dieter Kosslick, va designar Panahi com a jurat del concurs del festival, “un senyal per a donar suport a la seva lluita per la llibertat”, va escriure en una carta a l’ambaixador iranià. Teheran va reaccionar amb fredor i es va oferir a enviar al jurat els realitzadors conformes amb el règim. Kosslick s’hi va negar: “Nosaltres no agafem ningú de la banqueta de suplents.”

De fet, la Berlinale enguany és molt influïda per Panahi, gairebé totes les seves obres es tornen a mostrar durant el festival. L’11 de febrer, aniversari de la revolució a l’Iran (aquell dia de 1979 van arribar al poder les forces amb el suport de l’aiatol·là Khomeini), es va projectar *Offside* (‘Fora de joc’), el film més popular de Panahi.

Jafar Panahi, de 50 anys, és un dels directors iranians amb més prestigi d’avui dia. Els seus films *Badkonake Sefid* (‘El globus blanc’, 1995), *Ayneh* (‘El mirall’, 1997), *Dayereh* (‘El cercle’, 2000), *Talaye Sorkh* (*Crimson Gold*, 2003) i *Offside* (2006) van guanyar premis al grans festivals de Canes, Locarno, Venècia i Berlín. Però els mullàs conservadors veuen el director –que prové de la ciutat de Mianeh, al nord de l’Iran, i que va lluitar a la guerra contra l’Iraq, abans d’esdevenir director de cinema– com un enemic públic perquè mostra als seus films tot allò que és oficialment tabú: el consum d’alcohol, la prostitució, la repressió de la dona. A l’Iran els films de Panahi són prohibits.

Per als extremistes religiosos de l’Iran, el cinema és considerat una obra del diable. L’agost del 1978, quan la revolució contra el xa ja s’havia intensificat, uns terroristes van calar foc en un cinema ple de gent a la ciutat d’Abadan. Van morir-hi més de 400 persones. Khomeini va culpar de l’atac els agents del xa, va condemnar els cinemes i els va titllar de “centres d’immoralitat” i d’“adreçar-se contra el benestar del nostre país”. Es considera evident que els seguidors religiosos de l’aiatol·là Khomeini actuals eren darrere l’atemptat.

Avui Teheran, una ciutat amb 13 milions d’habitants, només té noranta sales de cinema, i a tot el país n’hi ha unes 270. La majoria s’estimen més veure films a casa en DVD, també perquè no és permès oficialment que els homes i les dones que no són casats vagin al cinema plegats.

Fins i tot èxits nord-americans com *Avatar*, tot i ser disponibles legalment en DVD, sovint costen de trobar. A més, els films estrangers són objecte de modificacions i retocs digitals: hi desapareixen escots i s’allarguen faldilles fins que les autoritats morals es calmen. Per això els DVD més populars són els il·legals. Al mercat negre de Teheran s’hi troben gairebé tots els films, sense censura, tant les produccions de Hollywood com les iranianes que no tenen permís de projecció. Films de Panahi, per exemple.

Tenacitat. El conflicte entre el règim i el director es va intensificar quan ell, abans de les eleccions presidencials del 2009, va simpatitzar obertament amb Mir Hossein Mousavi, el rival més probable de Mahmud Ahmadinejad. El 15 de juny Panahi va desfilar amb centenars de milers d’iranians en silenci per Teheran per a protestar contra la manipulació del recompte de vots i l’autoproclamació d’Ahmadinejad com a vencedor.

Per primera vegada, el director va ser arrestat el 30 de juliol, juntament amb la seva filla Solmaz quan assistien a un acte en memòria de l’estudiant Neda Agha-Soltan, que va ser morta a trets durant una manifestació i tot seguit va esdevenir un símbol de la resistència. L’endemà van deixar Panahi i la seva filla en llibertat.

A final d’agost del 2009, el director va viatjar a Mont-real, com a convidat i president del jurat del festival de cinema. A la catifa vermella Panahi portava un mocador verd. El verd és el color del moviment de protesta i allò fou considerat una provocació.

A principi del 2010 Panahi va iniciar el rodatge d’un nou film amb un amic, el director i productor Mohàmmad Rasoulouf. Sense l’aprovació del Ministeri de Cultura i Orientació Islàmica van enregistrar en secret a l’apartament de Panahi, al novè pis d’un edifici alt al nord de Teheran. “Però a l’Iran –diu Bakhtiari– pràcticament res no es manté secret.”

L’1 de març, quan ja s’havia rodat un terç del film, la policia va irrompre a l’apartament. Van arrestar Panahi, la seva esposa i la seva filla, Rasoulouf i més membres de l’equip de rodatge, un total de 17 persones. Es van apropiar el material i la col·lecció de DVD de Panahi i es van emportar documents i l’ordinador. Van portar Panahi a la presó d’Evin, l’última parada per a molts presos polítics, un lloc de tortura.

A final de maig, després de deu dies de vaga de fam i de moltes protestes arreu del món, Panahi va sortir de la presó. Per a pagar la fiança, equivalent a més de 160.000 euros, Panahi va haver d’hipotecar el seu apartament. Tot i que les autoritats el controlaven, va aconseguir que li fessin algunes entrevistes per telèfon durant els mesos següents. Constantment canviava la targeta SIM del telèfon mòbil.

L’1 de març de l’any passat la policia va arrestar-lo quan rodava un film al seu apartament

L’expedient que els fiscals van crear sobre ell té més de 750 pàgines. Conté totes les entrevistes que li han fet els últims cinc anys. Encara que Panahi davant dels mitjans de comunicació europeus ha expressat sempre moderadament la seva crítica sobre el règim, les entrevistes serveixen com a prova de l’acusació per suposada “conspiració i propaganda” contra el govern.

El 18 de desembre, Panahi va ser condemnat per l’oficina 26 del Tribunal Revolucionari de Teheran a sis anys de presó i a vint d’inhabilitació professional, conjuntament amb el seu amic Rasoulouf. L’advocada de Panahi, Farideh Gheirat, va interposar un recurs contra el veredict. Fins que no es resolgui el veredict, el director pot moure’s lliurement per Teheran.

Advertiment. De fet, el veredict no va només contra Panahi, sinó contra tots els artistes iranians independents, un advertiment dràstic i una crida a l’autocensura i a deixar de banda les crí-

Imatges de tres films de Jafar Panahi: a dalt, *Dayereh* ('El cercle', 2000) i *Crimson Gold* (2003). A sota, una imatge d'*Offside* (2006).

tiques al règim. Molts artistes, el 2009, van fer costat al partit de Mousavi. En aquell moment, la censura de l'estat, aparentment, estava tan convençuda de

la victòria electoral dels candidats liberals, que va aprovar projectes de cinema políticament molt sensibles, com ara el drama de Rafi Pitts *Temps de còlera*.

El film retrata un policia a Teheran (interpretat per Pitts), l'esposa i la filla del qual van morir durant una manifestació. El responsable de la investigació, no descobreix qui ho va fer. L'home agafa la seva arma i persegueix els policies.

Amb el permís de les autoritats, Pitts va rodar enmig de la campanya electoral una escena en què el protagonista dispara a dos agents de policia que es troben dins un cotxe patrulla en una autopista. "La censura només demanava que mostréssim l'home com un boig", explica Pitts. L'autor no havia d'aparèixer com un assassí de sang freda.

Pitts, de 44 anys, és al seu petit apartament de París, al districte 14è. A la paret hi ha un pòster del film de John Cassavetes *L'assassinat d'un corredor d'apostes xinès*. "Aquest és el meu refugi", diu, i somriu amb una mica de patiment. Va sortir de l'Iran el 1979, va estudiar a Londres, va treballar a París com a ajudant de direcció, però sempre acaba tornant a l'Iran per a rodar els seus films.

Hi fa fred, a l'apartament. Pitts ha obert la finestra per fer marxar la pudor de tabac de les habitacions. La nit abans van ser tots allà, els seus amics de l'Iran a París, i van debatre durant hores com podien donar suport a Panahi i Rasoulof. L'ajudant de direcció de Pitts també va ser detingut amb Panahi. També li podia haver passat a ell.

Pitts organitza una campanya de solidaritat amb Panahi i Rasoulof. Per bé que sempre cal anar amb compte quan es fa pressió des de l'estranger, perquè el règim es podria tancar amb pany i forrellat. Aquests darrers dies han tornat a executar presos polítics.

Kafkià. Panahi va explicar al tribunal que el seu nou film encara no és acabat. "A vegades tinc la impressió que només el fet de pensar a fer un film, ja és un delicte. Fins i tot si somnies un film ja sembla que hakis comès un crim."

Un artista que és assetjat per una idea: això sona com un malson de Franz Kafka o George Orwell, i mostra la paranoia d'un règim que sap, almenys des de la protesta de l'estiu de 2009, com és d'escàs el suport que rep del poble.

Per tal de no fer perillar les possibilitats del seu recurs d'apel·lació, Panahi sosté que només volia rodar un petit

film casolà i inofensiu amb la família i els amics. “No hi ha cap llei que prohibeixi a un director de cinema rodar un film a casa seva”, va comunicar a Bakhtiari. Però ningú no sap tan bé com Panahi que a l’Iran tot allò que es fa a casa no deixa de ser tabú.

Al seu film *Crimson Gold*, el director mostrava com els policies de Teheran vigilaven un edifici d’apartaments on se celebrava una festa. A través de les cortines d’un apartament del segon pis es podien entreveure les ombres de la gent ballant. A l’Iran ballar és prohibit. Al film de Panahi, tots els qui van sortir de l’edifici van ser detinguts immediatament per la policia i deixats en llibertat.

Als cinc films que Panahi ha fet fins ara, gairebé no hi apareix música. Però sí que s’hi poden sentir constantment les sirenes de la policia. Els efectes sonors enginyosament arranjats són retrats acústics d’un estat de vigilància. Una vegada i una altra el director fa aparèixer sobtadament policies i soldats. No sempre actuen de manera amenaçadora, sinó que sovint els pinta maldestres i feixucs, perquè els uniformes que porten són un parell de talles massa grans.

A *Offside*, la policia arresta sis dones joves i noies que s’havien infiltrat en un estadi de futbol de Teheran vestides d’home. Es juga el partit de la copa del món entre l’equip nacional iranià i Bahrain. Però les dones a l’Iran no poden veure els homes jugant a futbol. La policia encabeix les dones juntes en el terreny de l’estadi entre les tanques. Des d’allà no poden veure el joc, però sí sentir les masses animant els homes. De sobte, les dones comencen a recrear un partit de futbol, el seu model és el jugador estrella iranià Alí Karimi, que ara juga al Schalke 04. Els policies es queda perplexos i se les miren des de l’altre costat de la tanca, sense saber ben bé a quin dels dos jocs ha de prestar més atenció. Les dones actuen, els homes dubten: això passa sovint als films de Panahi.

La capacitat de Panahi de desenvolupar un panorama social en pocs metres quadrats és també una de les pors del règim de Teheran. Probablement per això les autoritats van enviar els seus titelles a l’apartament del director per a detenir-lo, tant a ell com el seu equip.

Jafar Panahi rep el premi Fipresci al millor film de l'any per *Dayereh* ('El cercle') al Festival de Sant Sebastià, l'any 2001.

Censura. Cada projecte de cinema a l’Iran ha de superar tres nivells de censura. En primer lloc, s’ha d’aprovar el guió, que sovint és una lluita de mesos de durada per a establir tots els diàlegs i els angles de la càmera. Qualsevol cabell que sobresurti d’un mocador del cap pot ser un assumpte polític a l’Iran. Quan el film s’acaba, el productor i el director han de demanar permís per a presentar-lo a un festival. Finalment, els censors decideixen si també es pot projectar als cinemes iranians.

“Si rodes un film a l’Iran, perds el 80% de l’energia intentant obtenir totes les aprovacions. Constantment has de demanar: ‘Puc fer això, puc fer allò?’”, va explicar Panahi en una entrevista el 2005.

Durant anys, va enganyar les autoritats. Amb *Offside* va presentar als censors una versió diferent del guió que tenia intenció de rodar. Li van donar el vist-i-plau i va organitzar dos equips de rodatge: un per a distreure els censors i filmar la versió oficial, i un altre per a la versió secreta de Panahi.

Naturalment, *Offside* no es va poder projectar als cinemes iranians, però el museu del cinema de Teheran va rebre de bon grat l’Ós d’Argent que Panahi va guanyar a Berlín. “L’espai del museu on s’exposen els meus premis és més gran que la cel·la de la presó”, va dir Panahi al tribunal el novembre passat.

Panahi és perseguit i celebrat, totes dues coses des d’un punt de vista oficial. “A l’Iran mai no decideix una sola persona”, diu Bakhtiari. Rasoulof, el company de Panahi, va ser condemnat pel tribunal a sis anys de presó i gairebé simultàniament va rebre el permís per a rodar un nou film des del Ministeri de Cultura. Panahi i Rasoulof són els herois tràgics d’un sistema kafkià.

Quan el mentor d’Ahmadinejad, Esfandiari Rahim Maschai, va declarar a mitjan gener a través de l’agència de notícies iraniana ISNA que la pena imposada a Panahi era massa dura, el diari de Teheran *Kayhan*, portaveu dels islamistes, es va preguntar si Maschai no voldria lliurar algun xec o certificat a un agitador com Panahi. El provocador del somriure tendre, Panahi, va portar el règim a una situació crítica.

Quedar-se. Per als seus compatriotes, ell és un ídol. En una conferència recent a la universitat de Teheran, els estudiants alçaven la seva fotografia, cridaven el seu nom i rugien contra una banda que volia ofegar la seva protesta. Als governants, no els interessa un Panahi màrtir. Els aniria millor que se n’anés del país tal com molts altres cineastes han fet. El Ministeri de Cultura de l’Iran va citar cinc vegades Panahi, i cinc vegades li va suggerir que marxés. Però s’hi va negar rotundament.

L'actriu Golshifteh Farahani.

Alguns dels artistes més reeixits de l'Iran, Mohsen Makhmalbaf (*Viatge a Kandahar*), Shirin Neshat (*Dones sense homes*) o Marjane Satrapi (*Persèpolis*) ja van marxar del país fa molts anys i ara viuen a París o a Nova York, però sempre treballen amb el seu país d'origen. "Es pot expulsar un iranià del seu país, però no el país d'un iranià", diu Shirin Neshat.

També *L'onada verda*, el commovedor documental sobre les protestes de l'estiu de 2009, prové d'un exiliat, el germano-iranià Ali Samadi Ahadi. Va ser per última vegada a l'Iran l'abril del 2009. De moment no s'atreveix a tornar-hi, és massa perillós.

Mentrestant, també marxen a l'estranger les figures importants apolítiques, com l'actriu de 27 anys Golshifteh Farahani. Ja havia treballat en

gairebé vint films iranians quan el director Ridley Scott li va oferir un paper, al costat de Leonardo DiCaprio i Russel Crowe, al film de Hollywood *Xarxa de mentides*.

L'octubre del 2008, a l'estrena a Nova York, Farahani va aparèixer sobre la catifa vermella sense mocador al cap, fet que va provocar un escàndol al seu país. "No en tenia les conseqüències gaire clares", diu avui. "Però en aquell moment per a mi era molt estúpid portar un mocador al cap. Les altres dones de l'estrena no en portaven."

En tornant a l'Iran, va ser interrogada, li van prendre el passaport i el rodatge de la següent producció de Hollywood per la qual ja havia signat un contracte (el títol era, precisament, *Príncep de Pèrsia*) es va fer sense ella. "Va ser el pitjor moment de la meua

vida. Per primera vegada vaig experimentar el costat fosc del meu país. Llavors Jafar Panahi va ser l'únic que em va fer costat públicament", explica Farahani.

A ella li van permetre de sortir de nou el febrer del 2009, a la Berlinale. El seu film *A propòsit d'Elly* es va presentar al concurs. Actualment Farahani viu a París.

Panahi no vol marxar, encara que molts amics li ho hagin aconsellat moltes vegades. Es vol quedar a l'Iran i continuar els rodatges que la censura li rebutja des del 2006, entre més, l'adaptació a la gran pantalla de *Mil sols esplèndids*, segona novel·la del reconegut autor Khaled Hosseini (*El caçador d'estels*). "No puc deixar de treballar. Jo només visc quan faig films", diu Panahi.

Què farà el règim amb el seu director recalitrant? Realment tancarà Panahi durant anys a la presó malgrat les protestes dins del país i fora? O bé els jutges de Teheran poden revocar la seva sentència?

"La llei islàmica ofereix moltes possibilitats", diu el seu amic Bakhtiari, i somriu breument. Hi ha una diferència entre *tasiri* –'complir condemna'– i *talighi* –'complir condemna en llibertat condicional'–, diu. El tribunal de Teheran podria decidir de canviar una condemna per una altra.

Panahi va ser declarat culpable i tanmateix el van deixar lliure; Kafka a Teheran, amb el cap ple d'idees que es consideren delictes.

Lars-Olav Beier i Martin Wolf

Traducció de Tick Translation

Cines Babel

Vicente Sancho Tello, 10. · València

Mil Cretins

de Ventura Pons

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS :
4,40 € De dilluns a dijous
i 6€ cap de setmana.
(Cal acompanyar el justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
5,60€ de dilluns a dijous
excepte vespra de festiu i festius.

La història és plena de cretins. Ara som majoria!

MIL
CRETINS

quince relats de
QUIM MONZÓ   portats al cinema per
VENTURA PONS

